ЯКУБ КОЛАС

ВЕРШЫ
для дзяцей

ЯКУБ КОЛАС

ВЕРШЫ
ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БССР
МІНСК 1945

ЗМЕСТ

Рэдактар В. Няміра.
Тэхрэдактар Я. Карпіновіч.

АТ 29244. Падпісана да друку 30/X.
Тыраж 10.000. Папера 60×84/16.
Вуч.-аўт. арк. 2. Друк. арк. 2½.
Зак. 616.

Друкарня імені Сталіна,
Мінск, Пушкіна, 55.

САВОСЬ-РАСПУСНІК

I.

Вось што, дзеткі, мае краскі:
Што хадзіць за многа міль?
Можа лепей замест казкі
Расказаць вам адну быль?

Згодны?
Добра.
Ну дык вось:

Зваўся хлопчык наш Савось.
Ой, і быў-жа ён дураслівы!
У сад лазіў па грушы, па слівы,
Дзіркі ў градах рабіў,—
Моркву сцібрыць любіў.
І маку ён скручваў галоўкі,—
Ну, на гэта быў страх які лоўкі!

А рукі ў яго не мыты,
Нос не абцёрты;
А сам ён сярдзіты,
Такі задзірака,
Такі забіяка,
Буян,
Грубіян.
Зачэпіць старога,
Пакрыўдзіць малога,—

Такі ўжо нягоднік,
Ды гэтакі шкоднік!
Бегаў загуменнямі,
Кідаўся каменнямі,
Пападаў у шыбы—
Хоць гані з сялібы!

Меў на зло смякалку,
Зніме з вежы галку
І такі гарачка,
Няхай яго качкі!

II

У савосева суседа
Быў пярэсценькі каток,
Выхаванец Паўла дзеда,
Такі слаўны пястунок!
Нос чарнявы,
Хвост бялявы,
Задзірасценькі;
Кіпцік-шчыпчык
Заграбасценькі;
Лапкі-драпкі
Машастовыя.
А шарсціначкі
Шаўковыя;

Губкі, зубкі
Адмысловыя;
Вусы-русы
Патырчастыя;
Тая спінка,
Як націнка,
Выгінастая.
Вушкі-слушкі
Не мыляюцца,
Вочкі ў ночку
Запаляюцца.
Ну, такі каток харошы,
Як драпянка за тры грошы!
Хадзіў коцік пад масток,
Лавіў рыбку за хвасток,
Потым дзеду ён на печы
Казкі-байкі варкаваў,
Белым хвосцікам дарэчы
Тахты спевам адбіваў.
Коцік з дзедам жыў у згодзе,
Не сварыліся за печ.
Быў раз коцік на паходзе—
На мышэй падняў ён меч.
Шоў каток з паходу,
Разагнаўшы мышак,
І сеў на калоду
Пад страху ў зацішак.
Грэе сабе спінку,
Мордачку і лапкі.
Зірк—Савось з будынку
Выскачыў без шапкі!
За Савосем—Рудзька.
— Кусі ката, цюцька!
Коцік бедны ўвесь жахнуўся,
Ды на шчасце быў тут плот,
А пры плоце дуб,—і кот

Толькі фыркнуў, мільгануўся
І на дубе апынуўся,
Сеў каток
На дубок,
Кажа забіякам:
— Эх, Савось, шалапай!
Ты мяне не чапай
І не цкуй сабакам!
Не ўдалося Савосю
Катка падкусіць,
І прышлося Антося
На помач прасіць.

III

Вось Савось
І Антось
Сталіся дружакі,
Каля клуні стаяць,
Штось ліхое таяць—
Радзяцца, вужакі!
Як злавіць ім катка
І аддаць з малатка
Рудзьку на расправу.
Падшывальцы-ж яны,
І іх розум дурны
Выдумаў забаву!
А па тэй нарадзе
Саўка торбу крадзе,
Анцік—хлеб сабаку.
А каток на печы
Сеў, як той старэчы,—
Яму і не ў знаку.
Эх, пярэсценькі каток!
Сцеражыся ты, браток!
Не хадзі ты па надворку,

Не хадзі гуляць на горку—
Там бяда цябе чакае,
Сам не ведаеш, якая.
Асцярожненька хадзі,
За Савосем ты глядзі,
Бо Савось замысліў штось,
Нездарма з ім і Антось.
Затаіўся у кутку
Наш Савось і катку
Замаўляе зубы
Для кацінай згубы:
— Ах ты, коцічак мой!
Які файны ты, ой!
Што за спіначка!
Ну, карціначка!
Ідзі, коцік, да мяне,
Не пакрыўджу цябе, не!
А якія вочкі!
Бачаць сярод ночкі.
А якія лапкі!
Ды як яны цапкі!
Ах ты, мой каточак,
Чорненькі насочак!
Ідзі-ж, коцік, да мяне:
Не пакрыўджу цябе, не.
Яўкнуў коцік, выгнуў спінку,
Хвост падняў, як корбу,
Але ў тую-ж хвілінку
Шусь каток у торбу.

IV

І панеслі катка ў поле.
А там чыста—ні кусточка,
Ні хваінкі, ні дубочка,
Адны межачкі ды ролі.

Няма дзе катку схавацца:
Чуць сінее лес далёкі,
І сяло за тры валокі,—
Як катку там ратавацца?
Плача ў торбе коцік, плача:
— Мяў, мне душна! Мяў, мне цесна!
Б'ецца сэрцайка балесна,
Бо мне грозіць смерць, няйнача!
Кот бурчыць і гурчыць,
Лапамі дзярэцца,
А Савось хоць-бы што—
Цешыцца, смяецца.
— Ну, спыніся, Антось,
Падзяржы сабаку:
Толькі выпушчу ката,
Цкуй тады ў атаку.
Адышоўся Савось,
Анцік прытаіўся,
І тут коціку астрог
Раптам адчыніўся.
З торбы выскачыў, прысеў—
Трэба-ж разглядзецца.
Зірк—там Рудзька! Што рабіць?
Дзе яму падзецца?
— Цкуй! пускай!—крычыць Савось.
— Кусі ката, Рудзька!..
Ша! чаго-ж так закрычаў
Наш Савось нялюдска?
Глянуў Анцік—вось дзівота!
Вось дзе ліха, вось бяда!
Што зрабіла ім дурота
І што сталася з ката!
Вось папаліся дзе змоўцы—
Проста шкода малышоў:
На Савосевай галоўцы
Коцік схованку знайшоў!

Лемантуе бедны Саўка,
Ашалелы, чуць жывы:
Кот упіўся, ну, як п'яўка,
І не знімеш з галавы!
Запусціў капцюр у скуру
Аж да самае касці.
Скача Саўка з таго дуру
Ды крычыць: „Пусці! пусці!"
Рудзька круціцца навокал,
Брэша, цапае катка.
Ай, Савоська, ты мой сокал!
Справа дрэнна і брыдка!
Ой, нагараваліся,
Ой, бяды набраліся
Хлопцы з тым катом!
З поля як вярталіся,
Людзі з іх смяяліся,
Тыкалі пярстом.
Шоў Антось уперадзе,
Рудзьку вёў на прывязі,
Пазіраў уніз,
А Савось на водшыбе,
На галоўцы з коцікам
Шэпчучы: „кіс-кіс!"
І хоць ён не піонер,
А чырвоны меў каўнер.

ЗІМА

адышлі марозы.
Рэчкі закавалі,
Белыя бярозы
Шэранем убралі.
Замялі дарогі
Ветрыкі снягамі.
Лес, як дзед убогі
З доўгімі вусамі.
Апусціў галіны
І стаіць журботна.
Зрэдку верхавіны
Зашумяць маркотна.
Мяккая пярына
Вочы адбірае.
Белая раўніна—
Ні канца, ні краю.
Пад пялёнкай белай
Травы і лісточкі.
Рэчка анямела,
Змоўклі ручаёчкі.
Амярцвелі лозы,
Чуць галлём хістаюць.
А ў палях марозы
Ды вятры гуляюць.

КОНЬ І САБАКА

вабодны конь гуляў на волі,
І хвост і грыву распусціў;
Іржаннем ён сваім будзіў
І лес стары, і чыста поле.

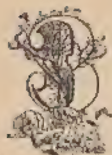
У бок прахожы стараніўся,
Яму дарогу уступаў.
Ад страху Рудзька прытуліўся
І толькі ціханька брахаў.
Каня злавілі, прывязалі,
На вобраць беднага ўзялі,
Аборкай ногі абвілі,
І борзды бег яго стрымалі.
І з-за вугла вылазіць Рудзька;
—Гаў-гаў! Гаў-гаў!—давай брахаць.
За хвост каня кусае цюцька,—
Ні адцягнуць, ні адагнаць!
Малыя дзеці тут гулялі,
Дзівіліcь многа і казалі
(Па дурнаце не разабралі—
Дзіця малое, як ягня):
— А Рудзька дужшы за каня!

ХРАБРЫ ПЕВЕНЬ

Па надворку певень ходзіць,
За сабою куры водзіць
І крычыць: —Сюды! сюды!
Як кіўне ён галавою,
Сыплюць куры чарадою—
Як адна бягуць туды.
А калі хто кур пужае,
Певень грозна загукае:
— Хто такі там? Хто такі?.
Вось на ток ён зачасаўся.
— Кыш!—адтуль хтось адазваўся.
— А які там чорт? Які?

Певень жытам кур частуе,
Гаспадара бы й не чуе,
Кліча кур:—Сюды! сюды!
Гаспадар мятлу хапае.
Гвалт наш певень падымае:
— Хто куды! ой, хто куды!

ВОСЕНЬ

асмуцілася,
Зажурылася
Даль шырокая,
Неаглядная.
Думкай горкаю,
Невясёлаю
Звіс туман сівы
Над балотамі.
А ў палёх даўно
Жыта звезена,
Коска, серп крывы
Працу скончылі.
Агаліўся луг,
Даўно скошаны,
Толькі вежамі
Стагі высяцца,
А зірнеш на лес—
Сэрца сціснецца:
І маркотна ў ім
І не весела!
Пажаўцеў убор,
Пышны ліст яго,
І ціхусенька
Асыпаецца.

Сціхлі песенькі
Вольных пташачак...
Глуха лес маўчыць,
Думку думае.
Знаць, ён думае
І маркоціцца
Па вясне-красе,
Залатой пары.
Эх, пануры лес!
Не журыся, брат:
Для твае вясны
Сцежка бітая—
Жыццё новае
К табе вернецца;
Зашуміш ты зноў
Гучна лісцямі,
Заспяваеш ты
Разам з пташкамі
І хвалу спяеш
Жыццю новаму.

РАК-ВУСАЧ

I

у, пачнем мы казку так:
Жыў ды быў на свеце рак
З доўгімі вусішчамі,
З чорнымі вачышчамі,
Вострымі, лупатымі
З лапамі разгатымі,
Шырачэзны ў шыі,
Клешні—во якія!

А як вусам павядзе,
Страшны зробіцца ў вадзе!
Рыбкі хвосцікам вільнуць
Ды галоўкамі кіўнуць
І барджэй наўцекача
Ад рачышчы-вусача.
А ён шышчай трэп-трэп!
Жабка ў бераг—і ні шэп!
Страшны рак быў, грозны рак,
Як ушчэміць—будзе знак.
І баяліся яго,
Як няведама каго.
Пад карэннямі ракіты
Жыў наш рак, вусач сярдзіты,
І ёсць загадка такая:
Ні смяецца, ні гукае,
Жыве ў бухце пад ракітай,
На ім світа,
Ды не світа,
Хоць кравец, ды не Мікіта,
Ідзе ў лазню камінарам,
А выходзіць камісарам.

II

Ну-ж і слаўна каля рэчкі!
І чаго на ёй няма!
Сітнякі стаяць, бы свечкі,
Тут чырвоныя парэчкі
І малін тых проста цьма.
Тут і лозы, і ракіты,
І чарот, і асака,—
Ну, як тыя аксаміты,
Вабяць вока здаляка.
А тых птушак і не злічыш:
Качкі, кнігаўкі, драчы,

І сам бусел-паляўнічы
Вас у госці тут закліча,
Жабу ў дзюбе несучы.
Тут жыве і сам камар,
Спраў балотных камісар,
Доўганосы, доўганогі,
Голас тонкі, а сам строгі.
У траве між чаратоў—
Колькі гэтых матылёў,
Бабак сініх і чырвоных:
Іх сукеначкі ў хвальбонах...
Пабажыцца тут гатоў:
Іх убор—іду ў заклад—
Закасуе ўсіх дзяўчат.
Весела на рэчцы
І траве, і кветцы,
І крылатым пташкам,
Мошкам і мурашкам,
І крыклівым дзеткам,
Асабліва леткам:
У рачулцы купаюцца,
У пясочку качаюцца.

III

Ой, бяда, бяда!
Мутненька вада—
Пахмурнела рэчка.
Ой, пакрыўдзіўся рак,
Смутны стаў небарак,
Ціхі, як авечка.
Не варушыць вусам,
Лёг на дно ён брусам
І ляжыць дзён тры.
Растапырыў клешні
І не есць яешні,

Жабінай ікры,
Не вылазіць з норкі.
— Лёс мой,— кажа,—горкі—
Цяжка быць раком!
Вось падплыў акуньчык:
— Вылезь, рак-гарунчык,
Не глядзі ваўком.
Не смуткуй так дужа,
Развясельса, дружа,
Гэта-ж не гульня!
Зойдзешся ад голаду,
Прападзеш ты змоладу
На парозе дня.
А як свеціць сонейка,
Грэе рэчцы лонейка,
Песціць сітнякі,
Грэе так гарачанька.
Развясельса, рачанька,
І нас ты не кінь.
Ты сядзіш нахмураны,
Злосны і абураны,
І не бачыш дня.
Апусціў рак вочы,
Нават і не хоча
Слухаць акуня.
Падплывае плотка:
— Рача, маё злотка,
Адпусціся, мілы!
Чым цябе ўлагодзіць?
Што табе абходзіць,
Поўніць злосцю жылы?
І нам, рыбкам, трудна,
Жыць часам і нудна,
Проста ох-ох-ох!
Гоняць нас усюды,
Ловяць нас на вуды,

Надзяць на гарох.
Ловяць невадамі,
Душаць венцярамі,
Брэднем, тапчаком.
Сх, жыццё не свята,
Горанька багата—
Лепш быць чарвяком.
Адпусціся, рача,—
Нават рэчка плача
Над сваім сынком...
Рак маўчыць зацята,
Вусам не закратаў...
Што рабіці з ім,
Развяселіць чым?

IV

—Выдаў сом такі наказ:
Склікаць сход у той-жа час
І на сходзе абсудзіць,
Як на справу хто глядзіць,
Чым усцешыць бедака,
Засмучонага рака.
А наказ ён скончыў так:
—Будзь ты старастам, шчупак!
Каб хутчэй ва ўсе канцы
Рассылаліся ганцы!
Тут шчупак мяльнуў хвастом,
Плотак зрушыў пад кустом,
А маруднага ліна
Выгнаў з саменькага дна.
І ўсім холаду задаў,
А нарэшце загадаў:
—Эй, вы, верхаводкі, плоткі!
Паслужыце справе, цёткі!
Заклікайце рыбу ўсю

І скажыце карасю,
Някай вылезе з гразі,
Хай плывуць сюды язі,
Яльцы, мянтузы, кялбы,
І акунь, той гад рабы,
І сказаць яму прытым
Словам старасты маім,
Каб, спаткаўшыся са мною,
Да мяне стаў галавою!
Плоткі старасце—паклон,
І ўсе рынулі ў разгон.

V

У глыбознай бухце
Між карчак дубовых
Адбылася рыб'я
Важная намова.
Сом адкрыў сабранне,
Выступіў з дакладам.
А язь сакратарыў,
Сеўшы з сомам радам.
—Таварышы, сябры,
Ляшчы і асятры!
Ліны і мянтузы,
Паслы ад драбязы
І іншыя асобы!
У нашай рэчцы—гора:
Смуткуе рак з заўчора.
З прычын такой жалобы
Прышоў да праканання,
Што лепш яму скананне,
Чым жыць на гэтым свеце,
Бо кажа ён, дзівак:
Самы няшчасны—рак!
І згінуць хоча ў цвеце.

І толькі з той пары
Ён вылезе з нары
І смутак свой пакіне,
Калі хто давядзе,
Што ёсць яшчэ ў вадзе,
Ці проста абы дзе,
Такі, чый лёс яшчэ больш цяжкі,
Іначай рак наш згіне.
А гэты аргумент
Саб'е яго нашчэнт,
Бо ён ёсць самы важкі.
І вось цяпер, сябры,
Вы будзьце так дабры,
Найдзіце кандыдата.
І думаецца мне,
Што ў нашай старане
Пакутнікаў такіх,
Сапраўдных і цяжкіх,
Налічыцца багата.
Зашумелі рыбы:
— Назавем без хібы!
Імі гаць гаці,
Лёгка іх знайсці.
— Таварышы, увага!—
Азваўся сакратар:—
Тут ёсць такая пляга,
Што стукне вас, як шляга,
І кіне вас у жар:
Калі хто сапраўды
Сябе няшчасным лічыць болей,
Чым наш няшчасны рак,
То ён павінен добрай воляй
Аддацца раку для яды,
Так, так!
Іначай ён не дасць і веры.
Сказаў ды зноў сеў за паперы.

Вось сказаў, дык сказануў!
Як сякерай секануў!
Прыкусілі языкі
Акунькі, мянькі, лінкі,
А маруда той, лінок,
Зараз—віль! Ды пад кусток.
І добрых мінут пяць
„Пакутнікі“ маўчаць.
—На свеце жыць не так ужо і горка, —
Сказала краснапёрка:—
Плывеш сабе туды-сюды
Без гора, без бяды;
Пад кусцік зазірнеш,
Ну, часам і ўздыхнеш,
Ды больш ужо з прывычкі,
Чым з клопату якога—
Ці так кажу, сястрычкі?
— А так! Жывецца нам—нічога!
Хватае ўсім вадзічкі,
І плаваем па волі.
І жыру ёсць даволі,
А тое наракание
І гэтая жалоба—
Пустое выдумлянне,
Ці панская хвароба.
— Гум!--прамовіў сом:—
Што-ж мы раку паднясём?
Няхай, значыць, гіне рак?
Ці ў няшчасных стаўся брак?
— Дайце слоўка мне сказаць!—
Ялец стаў хвастом віляць:—
Я скажу вам праўду ўсю:
Жыць найгорай карасю.
І ўсе грымнулі: ,,Так, так!
Ён—няшчаснейшы бядак!
Жыве ў такім балоце,

У такой брудоце!
Ён такі гаротны,
Ён непаваротны,—
Ні адной мінуты
Без тае пакуты!
Збоку глянуць—жаль бярэ,
Як ён з гора не памрэ!
— А дзе карась?
— Зашыўся у гразь,
І сход яму нямілы,
Сядзіць там, апастылы.
І кажа сом:—Заклікаць гаруна!
Шчупак, распарадзіся!
— Я ўраз, таварыш сом! спалю, як з пяруна!
А ты, карась, дзяржыся!

VI

Прывялі карася пад канвоем,
Абступілі яго шчыльным роем.
Плотачка як глянула,
Ледзь на дно не канула:
Такі-ж ён няшчасненькі,
Кругленькі, блішчасценькі.
Лін паплыў пад лозы
Выцерці там слёзы.
Нават сом крануўся,
Хвост яго сагнуўся,
І вусы задрыжалі
З гэтакага жалю.
Пытае сом лагодна,
Ну, як бацька родны:
— Ну, як жывеш, карась?
— А так сабе, нядрэнна:
Качаюся, як князь,
Прысмакі ем штодзенна. —

Здзівілася тут рыб'я грамада:
Бось выпаліў, дык выпаліў, брыда!
А ялец той схаваўся ад стыда.
— Цікава,—кажа сом,—цікава!
Здзівіў ты нас, карась, яй-права!..
Ну, а скажы: ты смуцішся ці не?
— Чаго смуціцца мне?
Не ведаю такога пачуцця—
Цярпець я не магу ні смутку,
ні ныцця!
І часу не хачу на тое глупства траціць:
За глупства гэтае ніхто мне не заплаціць.
— Ты кажаш—траціць часу.
Навошта-ж траціш час?
— А вось які мой сказ:
Люблю паэзію, жыцця майго украсу,
І з ёю я не ведаю згрызот,
Паэзіяй і смутак адганяю:
Зашыюся ў чарот
І вершы там складаю.
Здзівіўся сом, вачамі ўскінуў язь
І кажа карасю:—Паэт ты наш, карась!
Гаворыш складна ты,
Паслухаць нават люба.
Мы слухалі, разявіўшы раты,
Хоць ты адказваў досыць груба,
Але хачу цябе спытаць:
А што будзеш ты спяваць,
Як часамі кульганеш
Ды на прыпек пападзеш?
— Папаўся, брат, карась!
Паэзія тут—лясь!
— Нязгодзен з вамі, грамадзяне!
Калі той час настане,
І лягу я ў скавараду,
То й вусам там не павяду:

Люблю я песціцца ў смятане!
Засмяяўся сом:
— А няхай ты згары!
Дзівакі, як відаць, песняры,
Мабыць розум у іх слабаваты,—
Адпраўляйся, карась, ты дахаты.
Пачакай! ці не ведаеш, брат,
Хто па часці няшчасця тут хват?
— Пра пакуты чарот мне шумеў,
Але слухаць я часу не меў.

VII

Паслалі дэлегацыю
Да таго чарата,
Хоць думалі, што з гэтага
Не выйдзе ні чарта.
Была тут пара плотачак,
Акуньчык і кялбок,
Чароту пакланіліся
І кажуць:
— Галубок!
Паслалі нас, чаротанька,
Ад рыб'яй грамады
Прасіць цябе і кланяцца,
Каб вызваліў з бяды
Рака таго няшчаснага,
Што ўздумаў паміраць—
На сонейка на яснае
Не хоча пазіраць!
Мы ведаем, чаротанька,
Што ў свеце ты адзін
Дасі яму ратуначак,
Парадуеш рыбін.
Раскажаш шчыра ты яму,
Як цяжка табе жыць

І што раку няма чаго
Згрызацца і тужыць.
Дык будзь-жа ласкаў, міленькі,
Паслухай, паслужы
І мудрасць сваю ты яму
І гора пакажы.
А справу тую выпаўніш,
Запішам мы цябе
На дошчачку чырвоную,
На вербачку зялёную
Мы вывесім яе.
— Ша-ша! шу-шу!
Упартасць я скрышу
Рачыную, шурпатую:
Нягодамі багатую
Я долю раскажу—
Зражу!
Шу-шу!
Сшу-шу!
Ша-ша!
І-ша!

VIII

Рак сядзіць у нары,
Высунуўшы клешні,
І не есць ні ікры,
Ні тае яешні.
Ну, чакай-жа, брат, рак:
Унь ідзе чароцік!
Рыба валіць пад гак,
Расчыніўшы роцік.
Плёх стаіць на вадзе.
Няма месца нідзе.
Стаў чарот у позу
Супроць вербалозу,

На рака-бедака
Ён глядзіць звысака.
—Ша-ша! шуш-шу!
Увагі, рача, я прашу...

Рача, рача! ёсць на свеце
Многа нешчаслівых;
Вылезь з норкі, рача-квеце:
Смутак твой—не дзіва.

Я—гаротнік, якіх мала,
Ты паслухай толькі:
Я на грунце нетрывалым
Распускаю голькі,

Распускаю іх вясною
У часе халадэчы.
Выюць ветры нада мною,
Ломяць мае плечы.

Сам я тонкі, сам я кволы,
Хоць і, праўда, гібкі.
Як сцялюся я над долам,
Няхай скажуць рыбкі.

Я адзін, няма заслоны,
Не растуць там лозы,
А мой лісцік, мой зялёны,
Смокча тля, стракозы.

Я люблю прасторы, сонца,
Я цягнуся ўгору,
Ды ў каленях маіх донцы
Шкарлупяць не ў пору.

Я-б хацеў стаць, як калода;
Быць магутным люба.
Не судзіла-ж мне прырода
Стаць мацней ад дуба.

Рача, рача! ой, кароткі
Век мой чараціны!
Як жыву я ў час паводкі —
Не відно чупрыны.

Мокну, гіну, гнуся, рача,
Пад напорам хвалі.
Хто-ж па мне ўздыхне, заплача?
Хто дасць кроплю жалю?

Прыдзе восень, пажаўцею,
Як з тае жаўтачкі.
Вось увага, дабрадзею,
Долі, тэй лайдачкі!

А на лёдзе на падсцілку
Палажу я косці,
А хто прыдзе на магілку,
Што на тым пагосце?

Рача, рача! ёсць на свеце
Многа нешчаслівых...
Вылезь з норкі, рача-квеце,—
Смутак твой—не дзіва.

І заплакаў тут
Наш чароцік горды.
Рак-вусач ані шэп!
Ну, як камень, цвёрды!

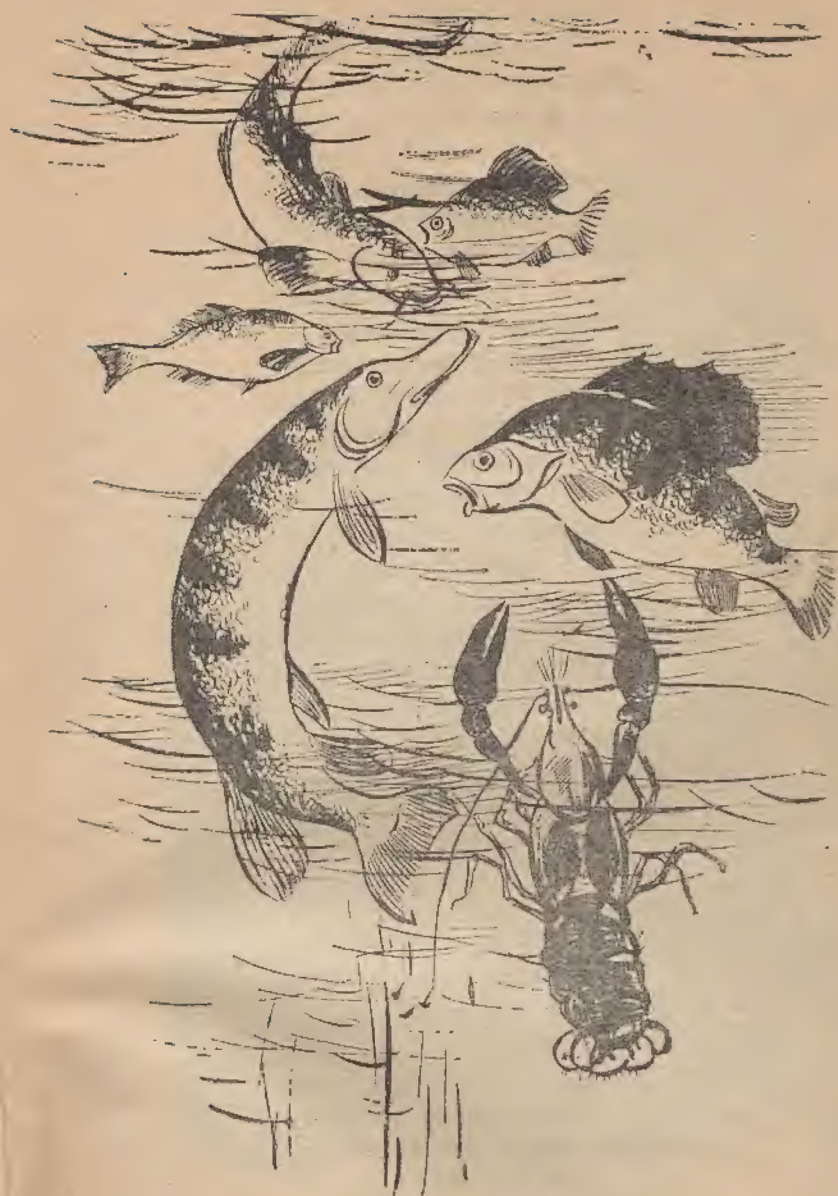
IX

І што зробіш ты з ракам,
З тым упартым дзіваком?
Вось бяда з ім, дык бяда!
Што ты скажаш, грамада?
Справіцца з бядою
Можна грамадою.
Трэба рукі прылажыць,
Каб наш рак астаўся жыць.
І хацелі слаць паслоў,
Каб не траціць лішніх слоў,
Ды на шчасцейка якраз
Плыла качачка ў той час,
Выклікаецца яна
Абразуміць гаруна.
—Дзякуй табе, качанька!
Патурбуйся, мілая!
Памірае рачанька,
Клешня ён двухвілая!
Галава упартая,
Нікуды нявартая.
Разважалі яго мы—
Ён ні слова, як нямы!
Разважалі плотанька,
Акунёк, чаротанька...
Паспрабуй ты, цётанька!
Справа то грамадская,
Почасць будзе хвацкая:
Як справу тую выпаўніш,
Запішам мы цябе
На дошчачку чырвоную,
На вербачку зялёную
Мы вывесім яе.

X

Рак сядзіць у нары,
Высунуўшы клешні,
І не есць ні ікры,
Ні тае яешні.
Сцеражыся-ж ты, рак:
Унь ідзе, брат, качка!
Рыба валіць пад гак,
Там цяпер гарачка.
Плёх усцяж на вадзе,
Няма месца нідзе.
І залапатала
Крыллямі тут качка,
Ды вось як сказала
Гарvну бядачка:
— Што забраў ты ў галаву,
Рак ты неразумны?
Ці наліў ты волава
Сабе ў сэрца, чумны?
Рыбка непакоіцца
З гэтакага суму,
Сэрца яе кроіцца,
Бо што ты задумаў?
І падумаць—цацка я,
Цаца, сум рачыны!..
Ты жыццё грамадскае
Выбіў з каляіны.
Ой, занадта многа ты
Носішся з сабою!
Справа варта рогату
У параўнанні з мною.
Я хоць і жанатая,
А жыву ўдавою.
Ды каго то кратае?
Ой, жыццё праклятае

Не дае развою!
Ранняю вясенькаю,
Як сяляне ў поле
Выедуць з сявенькаю,
Я адна-аднонькая
Шворуся па доле.
І шукаю купінкі,
Зацішной і дзікай,
Аглядаю рупненька
З боязню вялікай.
Кожную мясціначку,
Кожненькую лапку,
Дзе-б мелі спачыначак
Дзеткі-качаняткі.
Без мужнінай помачы
Я будую хатку,
Галованьку ломячы
І дзюбок-лапатку.
А мой качар шэранькі
Знаць мяне не знае:
Б'е, скубе мне пераньк,
Я-ж цярплю—адна я!
А дзетачак выведу,
Клічу іх на воду,
Ды сустрэнеш злыбяду,
Гора-перашкоду.
На жыццё качынае
Робяцца замахі,
Як трасуся, гіну я!
Томяць сэрца страхі...
Ой, ды няма ліку ім,
Горкім тым падзеям!
Ды не робім крыку мы,
Скардзіцца не ўмеем.
Дык уваж ты клопаты,
Рыбіны заходы.

Гэта расшалопай ты,
Кінь згрызоты-зводы! —
Слухала тут рыбка,
Шархла яе скура,
А той рак ні рухнуў
І маўчыць панура.

XI.

Ах, бадай-жа ён скіс,
Гэты рак вусаты!
Проста плягаю звіс
Сум яго зацяты!
Нарабіў грамадзе
Клопату па вушы:
Вухам, гад, не вядзе,
Хоць бы клешняй рушыў.
І няўжо-ж, грамада,
Не дасі ты рады?
Проста смех і бяда
З гэтакае звады!
І пашла на задор
Тая паталоча.
Кінеш, рак, сваю хвор —
Грамада так хоча.
Моц яе немала,
Дай ёй разгарэцца.
Пагалоска пайшла
Аб раку па рэчцы.
Слухаў бусел, маўчаў,
Думаў, а нарэшце
Чаплі штось прабурчаў,
Нібы зяць да цешчы.
Чапля крыллем лоп-лоп—
І ляціць да рыбы.
Мусіць, бусел на троп

Тут навёў без хібы.
І ўразгар тых прамоў
Чапля прэ да сома —
Без чаргі прымі, моў:
Дэлегат птушкома.
    Даюць чаплі слова,
    Вось яе прамова:
— Таварышы! рэчка—наша агульная справа,
І пайшла аб ёй нядобрая слава,
Што рыба, птушкі і травы
Не могуць справіцца з ракам,
З упартым нейкім дзіваком, —
Выпадак пэўна-ж нецікавы!
Папрабуем заклікаць жыта,
Прывяду яго сама і — квіта.
Калі ён і яго не паслухае,
Тады кія занюхае!
Рыбка, збіўшыся пад мосцікам,
Папляскала чаплі хвосцікам.
— Дзякую табе, чапленька!
Патурбуйся, родная!
Памірае рачанька,
Галава нягодная!
Справа то грамадская,
Почасць будзе хвацкая:
Як справу тую выпаўніш,
Запішам мы цябе
На дошчачку чырвоную,
На вербачку зялёную
Мы вывесім яе.

XII

    Рак панура сядзіць
І на свет не глядзіць.
Сцеражыся-ж ты, рак:

Унь ідзе, брат, жыта!
Рыба валіць пад гак,
Сом храпе сярдзіта.
Плёх усцяж па вадзе,
Няма месца нідзе.
Каліва ржаное,
Спелае буйное
Стала над вадою
І сказала:
— Рача!
Скрыўджан ты няйнача
Нейкаю бядою.
Але ты паслухай, дружа:
Ой, на свеце ходзіць сцюжа!
Ой, халодзіць яна дужа!
Ветрам дыша, снегам сцеле,
Чуць душа трывае ў целе.
Надыходзіць старасць-восень,
З воч знікае неба просінь,
Віснуць ніці з хмарак-кросен,
Ой, выносяць мяне ў поле,
Рассыпаюць ды па роллі
Ды людскія тыя жменькі
З саламянай той сявенькі
У халодны дол пусценькі.
Усё чыста з поля знята —
Там адны мае зярняты.
А той вецер дзікім свістам
Дзьме па полі, полі чыстым,
Усцілае жоўтым лістам
Мае шоўкі, мае руні
Ды халодных хмар насуне.

Золкасць, зыркасць і плюхота,
Журба, смутак і тускнота,
Безлюдзь, жудзь і адзінота.

Скубуць мае руні-шоўкі
І авечкі і кароўкі.
Бо няма ім больш спажывы,
Бо раслінкі ўсе няжывы,
Бо сабраны травы, нівы.
А там сівер дыхне злосна!
Ой, як страшна стане, млосна!
Ткуць марозы кужаль белы,
Засцілаюць ім свет цэлы,
Убіраюць дол змяртвелы.
Мае шоўкі, мае руні
Скрыжыць злы мароз-дзядуня.
Пад абрусам тым кужэльным,
Пад тым холадам пякельным
Я ляжу, сплю сном смяртэльным.
Ды надыйдзе зноў вясенька,
Маладзічка весяленька.
Шумным спевам пройдуць воды,
Паскідаюць з рэчак лёды,
Зноў павее дух малады.
Мае шоўкі, мае руні
Аднавіць вясна-красуня.
Як зязюлька-ж крыкне ў гаю,
Я на сонцы заіграю
І пучочкі выганяю.
Вецер бегам несупынным
Гоніць хвалі срэбрам плынным,
Шоўкам сцеле на загоны,
А я толькі б'ю паклоны
Ва ўсе чысценька староны—
Ветру, сонцу і зямельцы,
На мяжы траве-кудзельцы.
Ой, падыдзе-ж тое лета,
Жоўтым шоўкам я адзета,
І тут песня мая спета!
Ідуць жнейкі-маладзічкі

І дзяўчаты-чараўнічкі.
Нясуць жнейкі серп крывенькі,
Зрэжуць колас мой буйненькі
Пад звон песень галасненькі:
„Пара зямлю адмыкаці,
Пара росу выпускаці.“
Як мост, злягу я на просце.
Вязуць з поля, ды не ў госці,
Паб'юць цэпам мае косці.
Мае зерняткі пасушаць,
Каменнямі іх падушаць.
Ой, мае-ж вы шоўкі-руні!
Ой, пабілі-ж мяне ў клуні!
Пакрышылі, памалолі,
Не далі мне жыць на волі!
А ў той дзежачцы дубовай
З жоўтай клёпачкай альховай
Расчыняюць хлябок новы,
Расчыняюць на вадзіцы
З мае беленькай мучыцы.
Мяне ў дзежцы месяць-месяць,
Пераверпуць разоў дзесяць
Ды настольнічкам завесяць.
А печ паляць да чырвона.
Гляджу ў страсе я, здзіўлёна.
Ой, да чым я вінавата?
Шугне ў печ мяне лапата,
Дзе агнём усё пранята,
Я ў агні тым абамлею.
Пажаўцею, учарнею.
І вось толькі як вадзіцай,
Тэй халодненькай жывіцай
Мяне ўмые маладзіца,
Тады толькі свет пабачу...
Каму-ж горай з нас, мой рача?

І сказаў тут рак-вусач:
— Грамада! Ты мне прабач!
Мая журба ў прах пабіта—
Зваявала мяне жыта,
І ад гэтае пары
Прападай мой сум стары!
Прападзі наша бяда!
Няхай жыве грамада!

*

Рыбка з радасці такой
Пайшла ў скокі талакой,
А за ёю пташкі,
Навaрыўшы кашкі
З спеленькіх пурышак
І з малінак—пышак;
А за птаствам—мошкі,
Падабраўшы крошкі;
За мошкамі—дрэвы,
Распачаўшы спевы;
За дрэвамі—травы
Ладзяць баль цікавы.
І прышлі музыкі
Чарадой вялікай.

Граў на скрыпачцы камар,
На дудачцы чмель-дудар,
Хрушч узяў басэтлю,
Задае там пытлю.
Шэршань барабаніць,
Камарыка ганіць:
„Пашоў вон! пашоў вон!
Ты не гэты бярэш тон!“
Муха на цымбалах
Струны калыхала,
Авадзень на леры
Выцінаў без меры,

А чырвоны конік
Жарыць у гармонік.
Сеў свярчок
На сучок
Ды тне на клярнэце,
А жучок-
Чарвячок
Пачаў песні пеці.
І так хораша спяваў,
Што зусім прычараваў
Тую бабку-шэльму,
Што прыгожа вельмі.
Выскачыў журавель,
Як Піліп з канапель,
Напалохаў жабу,
Лупатую бабу.
Пашлі ў скокі сотні пар,
А за імі і камар
Бусла спрытна падхапіў,
Буслу ногу зачапіў,
На мазоль наступіў.
Драчык песняй скончыў баль
І дашчэнту знішчыў жаль.
Тут дайшлі мы да канца,
Дайце-ж чарачку вінца,
А не,—
Дык папляскайце хоць мне!

ЦАНА 2 руб.

